

Lądek-Zdrój. Z dziejów miasta

4 czerwca 2021

Dawno, dawno temu pewien pasterz przypadkowo zapuścił się w głąb lasu, a będąc spragniony, poszukiwał źródła. Znalazł krystalicznie czystą wodę z niego tryskającą. Okazało się, że woda posiadała szczególny zapach i była ciepła. Gdy pasterz napił się tej wody, poczuł się lepiej i wzmocniły się jego siły. Zachwycony tym powiadomił on swoich bliskich, którzy z czasem doceniając właściwości lecznicze wody, zabezpieczyli jej ujęcie.

Tak oto przedstawia się w skrócie historia początków lądeckiego źródła, którą przed kilkoma stuleciami spisano w postaci rymowanego utworu. Oryginał tego dzieła nie zachował się, gdyż spłonął w czasie tragicznego dla miasta pożaru w 1739 roku. Istniał też inny rymowany utwór opowiadający o początkach miasta, pochodził on z 1604 roku i podobnie jak ten poprzedni zaginął w czasie owego pożaru. W tym dziele zawarta została wiadomość, że Mongołowie powracający w 1241 roku spod Legnicy zniszczyli lądecki źródło. Nie jest to pewne, być może autor pomylił Mongołów z husytami, którzy zniszczyli kiedyś to miasto. Jednakże w czasie prac budowlanych w 1678 roku, gdy zakładano tzw. Nowy Zdrój, wykopano trzynastowieczne naczynia,

czerpaki, urządzenia kąpielowe. Fakt ten potwierdza, że początki uzdrowiska sięgają aż XIII wieku.

Dzieje Łądka kształtowały się w obrębie dawnego Hrabstwa Kłodzkiego, tj. terenu obejmującego dzisiejszą Ziemię Kłodzką. Region ten należy do Polski od 1945 roku. Poprzednio był w rękach korony czeskiej, Habsburgów, Prusaków i Niemców. Ostatnim reliktem dawnej przynależności był fakt, że do 1973 roku Ziemia Kłodzka należała do biskupstwa praskiego. Łądek-Zdrój był odwiedzany przez Polaków. Szczególne miejsce zajmuje postać dra Aleksandra Ostrowicza, lekarza zdrojowego, dyrektora zakładu wodoleczniczego „Thalheim”. Jego zasługą było też opublikowanie przewodnika po mieście, wydanego w 1881 roku, pt. „Łądek w hrabstwie Kłockiem w Szląsku – Podręcznik dla gości kąpielowych”.

Rozgłos miastu nadały też wizyty wielkich osobistości jak król Fryderyk Wielki, król Fryderyk Wilhelm III oraz car Aleksander I. Również dwukrotnie przebywał tu Johann Wolfgang Goethe. Miasto odwiedził, amerykański dyplomata i późniejszy prezydent Stanów Zjednoczonych John Quincy Adams.

Sława łądeckich wód leczniczych to niewątpliwie przyczyna popularności miasta, lecz jest też ono znane z wielu zabytków. Szczególne miejsce zajmują tu dzieła barokowego rzeźbiarza Michała Klahra i jego syna Michała Ignacego Klahra, a także zabytki związane z kultem św. Jerzego – patrona pierwszego łądeckiego źródła leczniczego.

Łądek-Zdrój, jego przemiany i rozwój, związany jest z odkryciem i wykorzystywaniem wód leczniczych. Początki miasta nie są bliżej znane, przyjmuje się, że sięgają one XIII wieku, ponieważ między 1253 a 1278 rokiem istniały tu prawa miejskie. Miasto nigdy nie posiadało zabudowań obronnych jak inne średniowieczne miasta na Ziemi Kłodzkiej. Rozwojowi Łądka sprzyjało też położenie przy szlaku komunikacyjnym z Czech do Kłodzka i dalej do Wrocławia i Krakowa. W średniowieczu Łądek podporządkowany był zamkowi w Karpieniu, do którego należały

okoliczne wioski.

Pierwsza historyczna wzmianka o tym mieście pochodzi z 1325 roku i wtenczas nazywano je miastem królewskim. Z 1337 roku pochodzi potwierdzenie przywilejów Łądka nadanych przez Bolka II Ziębickiego jako potwierdzenie wcześniejszych przywilejów nadanych przez Henryka Probusa. W roku 1341 król czeski Jan Luksemburski sprzedał miasto i okoliczne dobra wraz z zamkiem w Karpieniu Thamowi von Glubos. A w roku 1392 król czeski Wacław potwierdził dawne przywileje miasta. Wiadome jest, że w tym czasie znane były lecznicze własności wód łądeckich.

Tragedią Łądka, podobnie jak wielu innych miast Ziemi Kłodzkiej, były wojny husyckie. Dwukrotnie napadli husyci na miasto, bo w 1428 i 1433 roku. W późniejszych latach ucierpiało także Łądek z powodu wojen prowadzonych przez Jerzego z Podiebradu. W roku 1459 miasto weszło w skład powołanego przez niego do istnienia Hrabstwa Kłodzkiego. Katastrofą dla miasta było pojawienie się w 1467 roku zarazy, a w 1470 roku wystąpienie powodzi.

W roku 1498 Łądek przeszedł we władanie książąt ziębickich zarządzających Hrabstwem Kłodzkim. Dzięki inicjatywie książąt Karola, Albrechta i Jerzego doszło do znacznego rozwoju uzdrowiska. Z ich inicjatywy sprowadzono z Wiednia uczonego, astronoma i lekarza Konrada von Berge, który przeprowadził badania wody w źródle św. Jerzego – najstarszego w mieście. Pozytywne wyniki tych badań spowodowały, że zaczęto masowo wykorzystywać źródło w celach leczniczych i założono zakład kąpielowy. W 1501 roku został wydany oficjalnie pierwszy regulamin korzystania z wód leczniczych. W tym też roku książęta ziębiccy, właściciele Łądka, zmuszeni zostali z powodu trudności finansowych do sprzedania uzdrowiska. Później zmieniało ono wielokrotnie swych właścicieli.

Ważnym wydarzeniem dla miasta było przejście jego mieszkańców w 1546 roku na luteranizm. Pozostali oni przy tym wyznaniu aż do 1624 roku, do czasu tragicznego nawracania na katolicyzm podczas wojny trzydziestoletniej (1618–1648).

Mieszkańcy miasta, zdając sobie sprawę ze znaczenia tutejszego uzdrowiska i źródła „Św. Jerzy”, postanowili je wykupić. Stało się to w 1572 roku. Od tego czasu źródło pozostało na stałe w rękach miasta, które uporządkowało okoliczny teren, odbudowało zabudowę źródła, a także w 1577 roku kupiło miedzianą kadt służącą do podgrzewania wody. Następnie rozbudowano zakład kąpielowy, wykorzystując jako materiał budowlany kamienne bloki z ruin pobliskiego zamku Karpień. Źródło „Św. Jerzy”, a przy tym miasto, uzyskiwało nieustannie rozgłos, o czym świadczy pochodząca z 1591 roku opinia wydana przez cesarskiego lekarza, mieszczanina wrocławskiego, właściciela Szczytnej, Johanna Crato von Crafftheim, który pisząc o zdrojach na Śląsku, tak wspominał o Łądku: „Pochwalam zdroj w Cieplicach, osobiście atoli jednak wolę z wielu przyczyn zdroj lądecki, choć podgrzewany”. Troska o korzystających z lądeckiego źródła przyczyniła się ze strony miasta do wydania drukiem 18 maja 1601 roku regulaminu kąpielowego, obowiązującego przez wiele następnych lat.

Ponieważ wspomniane uzdrowisko w Cieplicach było w tym czasie

konkurencją dla Łądka, ciepliccy mieszczenie opłacili pewnego poetę, aby napisał paszkwil na temat naszego uzdrowiska. W odwecie rada miasta wydała w 1604 roku utwór broniący łądeckie uzdrowisko, pt. „Opisanie źródła św. Jerzego w rymach i oparte na doświadczeniu a na pożytek cierpiącym i biednym chrześcijanom”. Przyczyniło się to do znacznego rozgłosu naszego miasta, którego oddźwięk znajdujemy też w słynnym wówczas dziele napisanym przez Georgiusa Aelurusa „Glaciographia”, wydanym w Lipsku w 1625 roku, w którym opisano nasze miasto, a także zalety jego źródła.

Z tego też roku pochodzi inne dzieło: „Nowa powiększona kronika Śląska”, w którym zamieszczono tekst nyskiego lekarza Schillinga mówiący o zaletach źródła „Św. Jerzy”. Co ciekawe, autor ten również wspomina o innym pobliskim źródle, które jego zdaniem należałoby też wykorzystać. Mowa tu o ówczesnym źródle zwanym „Fryderyk”. Początki XVII wieku były dla naszego miasta czasem rozwoju i prosperity. Jednak wkrótce doszło do jej zahamowania z powodu wyniszczającej wojny religijnej w latach 1618–1648.

Tragiczne w skutkach okazały się dla miasta lata 1621–1622, 1632–1634 oraz 1639–1647, kiedy to Łądek plądrowano i grabiono, nakładając na miasto kontrybucje. Do tego doszły też powstanie chłopskie w 1622 roku oraz pożar miasta w 1641 roku. Tragedie te spowodowały, że władze miasta postanowiły sprzedać uzdrowisko. Nabyła je w 1641 roku, na krótki zresztą czas, Anna Małgorzata Haberland, właścicielka majątku koło Głuchołaz. Wraz z częścią uzdrowiska nabyła też inne zasoby miejskie. Jednak już wkrótce miasto odkupiło całość za sumę 3920 talarów. Z zakończeniem wojny trzydziestoletniej miasto ponownie ożyło i dalej rozwijało się dzięki profitom płynącym z wykorzystania zasobów źródła. W roku 1654 sławę łądeckiego źródła, a także miasta rozgłosiło dzieło Woltera von Liebenfeldt, lekarza, noszącego tytuł krajowego fizyka, pt. „Instruktion über den Gebrauch und Beschreibung vom Landecker St. Georgen- Bade...”.

Nową kartę w dziejach miasta i uzdrowiska otwiera radca cesarski, rządca Hrabstwa Kłodzkiego od 1669 roku, Zygmunt Hoffmann von Leuchtenstern. W roku 1672 zakupił on tzw. Górną Dolinę, na której terenie znajdowało się nieużytkowane oficjalnie kąpielisko z wodami leczniczymi wspomnianymi we wcześniejszych pracach Woltera von Liebenfelda i Schillinga. Zakup ten okazał się bardzo trafny i przyniósł z czasem Hoffmannowi rozgłos i duże zyski, gdyż w ten sposób powstał drugi lądecki źródło. W latach 1677–1678 polecił on odbudowanie owego źródła, nazywając go źródłem Najświętszej Marii Panny. W roku 1679 z jego polecenia wybudowano w tym miejscu dużych rozmiarów zakład kąpielowy, na planie ośmiobocznym, zwieńczony kopułą, w którym wokół ujęcia źródła umieszczono wanny kąpielowe. Znajdujące się blisko siebie dwa tamtejsze źródła, zwane Maria i Fryderyk, postanowił Hoffmann zbadać i zlecił to wiedeńskiemu lekarzowi A. F. Kremerowi, który kilkanaście lat później w 1693 roku wyniki swoich badań opublikował w języku łacińskim, a w 1694 roku w języku niemieckim („Heylsamer Brunn oder Beschreibung des gesunden mineralischen Wassern”). Zaslugą Hoffmanna było też zabudowanie okolicznego terenu – dla potrzeb korzystających ze źródła wybudowano karczmę, dom dla przyjezdnych oraz w dolnej części okazała rezydencja właściciela. Również z fundacji Hoffmanna powstała kaplica zdrojowa, wybudowana w roku 1697, później znacznie rozbudowana. W krypcie tej kaplicy w 1697 roku został pochowany jej fundator. W trakcie budowy tejże kaplicy odkryto inne, nowe źródło, nazwane później źródłem Marianny. Źródło Hoffmanna cieszyło się dużą popularnością i stanowiło poważną konkurencję dla pobliskiego źródła „Św. Jerzy”, który należał do władz Łądku. Miastu również zależało na jego popularności i z tej przyczyny po ukazaniu się dzieła Kremiera zlecono miejskiemu pisarzowi opracowanie utworu propagującego źródło „Św. Jerzy”.

W 1705 roku ukazało się inne dzieło, również zlecone przez władze miasta. Napisał je wrocławski lekarz C. Oehmb („Beschreibung des alten warmen Bades oder St.

Georgenbrunnens..."). Wydał też później nieco większe niż poprzednie dzieło, w którym tendencyjnie wspominał o innych łądeckich źródłach. Przyczyną była konkurencja między miejskim źródłem „Św. Jerzy” a należącym do rodziny Hoffmannów Nowym Źródłem. Szczęście jednak sprzyjało miastu, gdyż w latach 1733–1736 wykupiło ono z rąk Hoffmannów Nowy Źródł oraz inne dobra należące do tej rodziny.

Początek XVIII wieku należał w dziejach miasta do czasów największego rozwoju i dobrobytu. Jednak w 1739 roku został on przerwany tragicznym pożarem obejmującym prawie całe miasto. Później miasto zaczęło podupadać z powodu wojen śląskich, w latach 1741–1763, prowadzonych między cesarzową Marią Teresą a królem Fryderykiem Wielkim. W roku 1741 na Ziemię Kłodzką przybyły wojska pruskie, powodując znaczne zniszczenia w całym regionie, ich ofiarą padł też Łądek. W roku 1744 ukazało się dzieło G. H. Burgharta „Historisch-Physikalisch- und Medicinische Abhandlung von den waremen Baeder bey Land-Ecke...”, które mimo ciężkich czasów znów rozślawiło miasto. Zakończenie wojen śląskich otworzyło rozdział nowego rozwoju miasta pod panowaniem pruskim.

Do niewątpliwych przyczyn popularności miasta i uzdrowiska przyczynił się pobyt w nim króla pruskiego Fryderyka Wielkiego, przebywającego od 5 do 24 maja 1765 roku na kuracji. Fakt udanej i skutecznej kuracji króla pruskiego przyczynił się do tego, że do Łądka zaczęto przyjeżdżać częściej. Duże zasługi w rozwoju uzdrowiska miał hrabia C. G. H. von Hoym, pruski minister do spraw Śląska odwiedził nasze miasto kilkakrotnie – po raz pierwszy w 1782 roku oraz później m.in. w latach 1784 i 1789. Przyczynił się do odbudowy miasta, uzdrowiska oraz zagospodarowania okolicy.

Do ważnych wydarzeń sprzyjających rozbudowie uzdrowiska należał pobyt tutaj królowej Luizy. 22 maja 1800 roku położyła ona uroczyscie kamień węgielny pod budowę domu zdrojowego z salą koncertową, wcześniej jednak też odwiedziła Łądek, lecz incognito. Początek XIX wieku, a wraz z nim wojny napoleońskie, nie przyniosły miastu strat. W tym czasie uzdrowisko rozwijało się dosyć dobrze, uzyskało światowy rozgłos i należało do najważniejszych kurortów w Europie.

Ważnym wydarzeniem tego okresu był krótki pobyt w Łądku króla pruskiego, Fryderyka Wilhelma III, który spotkał się tu w 1813 roku z carem Aleksandrem I.

Od roku 1811 obowiązywała w Łądku taksa kuracyjna, a w 1828 odbudowano źródło „Marianna” (obecna „Dąbrówka”). Rok później podobne prace przeprowadzono przy źródle „Łąkowym” (dziś „Chrobry”). Wiadome jest, że w 1836 roku w Łądku było około 203 domy, co świadczy o dużym rozwoju miasta. W tym też czasie miasto znane było jako ośrodek rzemiosła i handlu. W latach 1877–1880 wybudowano olbrzymi zakład kąpielowy na miejscu dawniejszego, fundowanego jeszcze przez Hoffmanna (obecny „Wojciech”). Uzyskał on centralny plan o ciekawej, neobarokowej architekturze według projektu wrocławskiego architekta H. Voelkela. Budowa kosztowała aż pół miliona marek, nowy zakład kąpielowy stał się wizytówką miasta i

należy do tej pory do najbardziej okazałych budowli Łądko-Zdroju. Ważnym wydarzeniem sprzyjającym odwiedzaniu miasta i uzdrowiska stało się otworzenie linii kolejowej (w 1897 roku) łączącej miasto z Kłodzkiem. Koniec XIX wieku był również czasem przebudowy miasta i jego rozbudowy. Wtedy to powstało wiele nowych i na wysokim poziomie pensjonatów licznie odwiedzanych przez kuracjuszy.

W latach 1913–1919 przebudowano zakład „Jerzy”, zakładając w nim inhalatorium. Powodem stało się odkrycie radoczynności wód, potwierdzone różnymi badaniami. W latach międzywojennych Łądek kwitł jako uzdrowisko o najwyższym standardzie. I i II wojna światowa nie przyniosły miastu żadnych strat.

W 1945 roku wkroczyła tutaj armia radziecka (przebywali do 1953 roku i wrócili w 1956 roku, ostatecznie odeszli wraz z upadkiem poprzedniego systemu). Z końcem wojny pojawiły się także władze polskie, w 1946 roku przeprowadzono wysiedlenie Niemców – rdzennych mieszkańców. Zabezpieczono uzdrowisko, a wraz z osiedlaniem się tutaj nowych mieszkańców, po wiadomej wszystkim zmianie granic po II wojnie światowej, miasto i uzdrowisko zaczęło na nowo funkcjonować, oczywiście na innych już zasadach, gdyż z czasem wszystko zostało upaństwowione. Zaczęło tu działać Państwowe Przedsiębiorstwo Uzdrowiskowe, a także Fundusz Wczasów Pracowniczych, troszczące się o leczenie i wypoczynek.

Łądek był na przestrzeni ostatnich pięćdziesięciu lat miastem równie często odwiedzanym, jak poprzednio, lecz jak wszystkim wiadomo, z powodu przeszłego systemu polityczno-ekonomicznego w zasadzie zatarła się nieodwracalnie, jego dawna świetność europejskiego uzdrowiska. Do tego doszła tragedia powodzi w 1997 roku. Miasto uległo poważnemu zniszczeniu. Obecnie Łądek rozwija się, masowo przeprowadzane są prace restauracyjne mające na celu przywrócenie historycznego wyglądu miasta.

Autorstwo tekstu i zdjęć: [Marek Sikorski](#)

Na podstawie książki pt. „Łądek-Zdrój. Zabytki i historia”

Źródło: WolneMedia.net